

Devlet Başkanı Enver Sedat döneminde, siyasal sistem temel olarak otoriter karakterini muhafaza etmiştir. Başkan Sedat, dış politikada yegâne otorite olarak hareket ediyordu.

Mısır ve Ürdün'ün Dış Politikalarını Şekillendiren Unsurlar

Elements Shaping Foreign Policies of Egypt and Jordan

Ertan EFEGİL

Abstract

Due to the fact that Egypt was ruled by the foreign policies for a long time, a strong nationalism emerged in this country. President Nasser used nationalism as an instrument to consolidate his regime and to make Egypt as a regional power. But President Sadat and Mubarek did not prefer to give priority to nationalism in their foreign policies because of Egypt's economic and political difficulties. Nowadays President Mursi does not mention in his speeches extensive nationalist discourses. Egypt's geopolitical position has encouraged the Presidents to pursue regional domination policies. But Egypt has always perceived a threat from Israel. Although Egypt's national identity is not combined with Arabism, Arab-Islam identity has played very determinative role in the foreign policy planning. Due to its authoritarian regime, Egypt's foreign policy was heavily determined by the personalities of presidents. President Mursi has desired to pursue more free policies, but he has to act within the internal and external limitations. He has to pursue more or less similar policies that previous regimes followed. Jordan, being a small country, has very close relations with the United States and it describes its relations with the Western World as an essential issue for its national security and stability. Jordan, in its foreign policy, has envisaged a peace-maker role.

Keywords: Egypt, Jordan, Foreign Policy, Nationalism, Geography, Mursi

Afrika, Arap, İslam ve diğer kalkınmakta olan ülkelerin liderliğini yapan Mısır, Arap-İsrail sorununda, savaşa başvurmada veya barışın oluşturulmasında temel aktör olarak rol oynamıştır. Bu özelliklerinden ötürü, Mısır, bölgenin doğal lideri olarak ortaya çıkmaktadır.

Özet

Uzun zamandır dış politikalarla yönetildiği için, Mısır'da güçlü bir milliyetçilik ortaya çıkmıştır. Cumhurbaşkanı Nasır, rejimini sağlamlaştırmak ve Mısır'ı bölgesel bir güç hâline getirmek adına milliyetçiliği araç olarak kullanmıştır. Ama Cumhurbaşkanı Sedat ve Mübarek, Mısır'ın içinde bulunduğu ekonomik ve siyasi zorluklar sebebiyle dış politikalarında ulusalcılığa öncelik vermeyi tercih etmemişlerdir. Bugünlerde Cumhurbaşkanı Mursi, konuşmalarında kapsamlı ulusalcı söylemlere yer vermemektedir. Mısır'ın jeopolitik konumu, Cumhurbaşkanlarını bölgesel hegemonya politikaları izlemeye teşvik etmiştir. Ancak Mısır daima İsrail için bir tehdit olarak algılanmıştır. Mısır'ın ulusal kimliği Arapçılık ile bir olmasa da, Arap-İslam kimliği Mısır'ın dış politika planlamasında çok belirleyici bir rol oynamıştır. Otoriter yönetim biçiminden dolayı Mısır'ın dış politikası büyük oranda cumhurbaşkanlarının kişiliklerine göre şekillenmektedir. Cumhurbaşkanı Mursi daha serbest politikalar izleme niyetinde olmasına rağmen, iç ve dış kısıtlamalar doğrultusunda hareket etmek durumundadır. Önceki rejimlerle aşağı yukarı benzer politikalar izlemek mecburiyetindedir.

Küçük bir ülke olan Ürdün'ün ABD ile ilişkileri oldukça yakındır ve Batı dünyası ile ilişkilerini ulusal güvenlik ve istikrar açısından elzem olarak tanımlamaktadır. Ürdün, dış politikasında arabulucu bir rol öngörmüştür.

MISIR

7. yüzyılda İslam ordularının Mısır'ı ilhak etmesiyle birlikte, Mısır halkı, kısa sürede Araplaştırdı ve İslam dinini benimsedi. Mısır'ın yüzyıllarca yabancı güçlerin yönetimi altında kalması ve İngiliz İmparatorluğu'na karşı uzun yıllar bağımsızlık mücadelesi vermesi, Mısır'da çok güçlü bir milliyetçiliğin yeşermesine neden oldu. Örneğin, söylemlerinde ve politikalarında, Arap milliyetçiliğine aşırı vurgu yapan Devlet Başkanı Nasır, kendi rejimini sağlamlaştırmak, Batı hegemonyasına karşı koymak ve Mısır'ı bölgesel güç haline getirmek için milliyetçi söylemlerden faydalanmıştır. Diğer taraftan Devlet Başkanları Enver Sedat ve Hüsnü Mübarek, ekonomik ve siyasi sıkıntılardan kurtulabilmek amacıyla Mısır'ın dış politikasında milliyetçi tutkulara yer vermemeye özel gayret gösterdiler. Günümüzde Devlet Başkanı Mursi, dış politikasında aşırı milliyetçi söylemlere yer vermemektedir.

Coğrafi Konum

Mısır, coğrafi açıdan çok önemli bir ülkedir. Çünkü coğrafi konumu, Mısır'a, Afrika ile Orta Doğu ülkeleri arasında bir geçiş kapısı olma fırsatı vermektedir. Diğer bir ifadeyle, Mısır, iki kıta arasında (Afrika ve Asya) bir kara köprüsü ve iki temel deniz yollarını (Akdeniz ile Hint Okyanusu) birbirine bağlayan bir hat olarak stratejik bir konumu işgal etmektedir. Süveyş Kanalı, petrol sevkiyatı açısından temel güzergâhı oluşturmaktadır. Afrika, Arap, İslam ve diğer kalkınmakta olan ülkelerin liderliğini yapan Mısır, Arap-İsrail sorununda, savaşa başvurmada veya barışın oluşturulmasında temel aktör olarak rol oynamıştır. Mısır, bölgenin seçkin medeniyet merkezidir. Mısır, kalabalık bir nüfusa ve güçlü askeri yapıya sahiptir. Bu özelliklerinden ötürü, Mısır, bölgenin doğal lideri olarak ortaya çıkmaktadır.

Coğrafi konumundan ötürü Mısır, tarih boyunca büyük devletlerin hedefi haline gelmiştir. Bu

nedenle Mısır halkı, şu görüşü savunmaktadır: Mısır, ya kendi bölgesel çerçevesinde lider ya da büyük devletlerin kurbanı olacaktır. Bu düşünceden ötürü, Mısırlı yöneticiler, geleneksel olarak, Sudan, Suriye ve Arap Dünyasında güç gösterisinde bulunmaya çalışmıştır. 1940 ve 1950'lerde, Mısır, kendi ülkesindeki İngiliz üslerini kaldırmak için Arap Birliği'ni bölgesel baskı aracı olarak kullanmıştır.

1952 yılındaki askeri darbe sonrası dönemde, Mısır'ın jeo-stratejik konumu, liderlerin ihtiraslarını şekillendirmiştir. Devlet Başkanı Nasır, Mısır'ın, Afrika, Arap ve İslam Dünyasının merkezinde yer aldığına inanmaktaydı. Mısır'ı, özel/çekirdek Arap devleti olarak gören Nasır, Arap Dünyası'nı, Mısır'ın doğal etki alanı olarak nitelendirmekteydi. Bu nedenle, Batılı ülkeler tarafından bölgenin kontrol altında tutulmasına karşı sert politikalar izledi.

İsrail'den algıladığı tehdit, Mısır'ın güvenlik politikasının en temel belirleyici unsurunu oluş-

turuyordu. ABD tarafından desteklenen İsrail, Mısır'ın sınırının hemen ötesindeydi ve bu ülkenin Doğu'daki Arap ülkelerine ulaşmasını engelliyordu. Böylece 1950 ve 1960'larda, Arap dünyasında siyasi ve askeri imkânlarından dolayı hegemon güç olabilecek ve İsrail'i caydırabilecek yegâne ülke Mısır idi. Son olarak, 1952 Devriminden sonra, Mısır, Bağlantısız ülkelerin liderlerinden birisi haline geldi.

Kimlik ve İç Siyaset

Mısır'ın Arap-İslam kimliği, dış politikasını şekillendirmiştir. Mısır'ın ulusal kimliği, hiçbir zaman Arapçılık/Arap Birliği (Arabism) anlayışıyla bütünleştirilmemiştir. İslam öncesi mirası ve etnik homojenliği ile bütünleşmiş, kısmen soyutlanmış Nil Vadisi merkezli medeniyeti, Mısır'a, diğer Orta Doğu ülkelerinden farklı, kendisine özgü bir kimlik edinmesinde yardımcı olmuştur. Mısırlı entellektüeller, kendi ülkelerini, Akdenizli olarak da görmektedir. Aynı zamanda Mısır, İslam Medeniyetinin merkezinde de yer almaktadır. Her şeye rağmen Mısır'ın popüler kültürü, İslam'dır. Bu nedenle Mısır halkı, kolayca İslami refleksler sergileyebilmektedir.

Diğer Arap ülkeleri gibi, Mısır da, aynı emperyalist ve Siyonist düşmanlar ile tarihi boyunca yüzleşmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle, Devlet Başkanı Nasır'ın Pan-Arap mesajı, Arap coşkunluğuna neden olmuştur. Böylece Nasır'ın rejimi, sistematik olarak Mısır'da Arap kimliğinin propagandasını yapmıştır. Yine de Mısır'daki Arapçılık (Arabism) anlayışı, göreceli olarak üstünkörü bir şekilde muhafaza edilmiştir. Çok sayıda Mısır vatandaşı ve entelektüeli, çok sığ bir şekilde diğer Arap devletleri ile birlikteliğe (Arapçılığa) duygusal olarak bağlı kalmıştır.

Çoğu Mısırlı için, Mısır kimliğinin temel unsuru, Arap-İslami'dir. Mısırlılar, Arapça konuşmaktadır ve nüfusun yaklaşık yüzde 90'ını Müslüman'dır.

Yine de Devlet Başkanı Nasır, bölge halkını, kendilerini, Arap dünyasının bir parçası olarak düşünmeleri yönünde teşvik etmiştir. Böylece Nasır, bölgedeki halk için, Arap ulusunun yeniden

canlanmasını temsil ediyordu. Devlet Başkanı Nasır da kendisini Arap dünyasının lideri olarak görüyordu. Ancak Devlet Başkanı Enver Sedat, Pan-Arap söylemlerden/yaklaşımlardan kendisini uzakta tutmaya gayret etmiş ve daha çok Mısır-merkezli kimliği teşvik etmiştir.

Güvenlik, Emperyalizm-Karşıtlığı ve Ekonomi

Emperyalizm-karşıtlığı görüşleri ile ekonomik yetersizliği, Mısır'ın ikilemli/paradoksal dış politika gütmesine neden olmaktadır. Uzun yıllar yabancı güçlerin yönetimi altında kalması nedeniyle, Mısır'da oldukça güçlü milliyetçilik duyguları bulunmaktadır. Mısır'ın ulusal ideali, hem Doğu'dan hem de Batı'dan bağımsız hareket edebilmektir. Zaten şimdiki Devlet Başkanı Mursi de sürekli olarak bu noktayı vurgulamaktadır.

Diğer taraftan fakir ülke olmasından ötürü, kalabalık nüfus, sınırlı kaynaklar ve sürekli oluşan ödemeler dengesindeki negatif durum arasındaki yapısal dengesizlik, Mısır dış politikasını doğrudan etkilemektedir. Böylece Mısır, dış yardımlara ve kredilere bağımlı hale gelmiştir. Bu sebeple, Mısır, çok yüksek derecede dış pazarlara ve kaynaklara bağımlıdır.

Böylece Mısır, iç istikrarını ve dış güvenliğini muhafaza edebilmek ve ekonomik kalkınmasını sağlayabilmek amacıyla, dış finansal ve askeri yardımları kesintisiz alabilecek şekilde dış politikasını belirlemek zorunda kalmıştır. Bu nedenle Mısır, dış politika alanında, birbirine zıt iki hedefin meydan okuması ile karşı karşıya kalmıştır: a. Ülkenin özerkliğini ve güvenliğini koruma ve b. Kalkınma için ekonomik kaynakları harekete geçirme.

Jeo-politik merkeziliği ve Arap Dünyasındaki ağırlığı, Mısır'ı, Arap Dünyasının merkezine oturtacak güç kaynaklarına yatırım yapmaya teşvik etmiştir. Böylece Mısır, kendisini, bölgesel ve uluslararası sistemler arasında bir köprü olarak sunmuştur. Fakat Mısır'ın ekonomik kaynaklar açısından yetersizliği, bu ülkenin, diğer devletleri kendi etki alanının içerisine almasını engellemiştir.

Jeostratejik konumundan ötürü, Devlet Başkanı Nasır, dış politikayı, ulusal kazanımlar ve ekonomik kalkınma ile birleştirmek için kullanmıştır. Nasır'ın Arap milliyetçiliği söylemi, Mısır'ın, süper güçlerden ekonomik yardım elde etmesine olanak sağlamıştır. Fakat güvenlik ihtiyaçları ve Nasır'ın ihtirasları, Mısır'ın elde ettiği ekonomik kazanımları kısa sürede tüketmiştir.

Devlet Yapısı

Dış politikanın planlamasında, Devlet Başkanı ayrıcalıklı bir konuma sahiptir ve otoriter devletin anayasası¹, Devlet Başkanı'na bu bakımdan uygun yetkiler vermektedir: Devlet Başkanı, Başkomutandır. Savaş ilan etme yetkisine sahiptir. Uluslararası antlaşmalar imzalayabilir.

Devlet Başkanı, eğer kendi kişilik özellikleri izin verirse, dış politika yapım sürecinde elitlere ve dış politika uzmanlarına danışabilmektedir. Bu elitlerin ve uzmanların dış politikayı etkileme güçleri ise, devlet başkanıyla olan kişisel ilişkilere bağlıdır.

Göreve geldiği ilk yıllarda, Devlet Başkanı Nasır, diğer Devrim Konseyi üyelerine danışarak dış politikasını belirliyordu. Bu nedenle Nasır, o dönemde elitler arasında görüş birliğini sağlamaya özel gayret gösteriyordu. Ancak zamanla Devlet Başkanı'nın mutlak kontrolü altında olan, askeri elitler tarafından liderlik yapılan tek partili otoriter-bürokratik bir rejim inşa eden Nasır, parlamento, basın ve yargıyı, otoriter rejimin emrinde yapılar haline getirmiştir. Nasır'ın karizmatik liderliği, rejime geniş halk kitlelerinin desteğini sağlamıştır. Yine de ordu, bürokrasi, orta sınıf ve halk arasında bir koalisyon ortaya çıkmıştır. Bu güçlü rejim, iç sınırlamalardan özerk kalmayı tercih etmiştir.

Devlet Başkanı Enver Sedat döneminde, siyasal sistem temel olarak otoriter karakterini muhafaza etmiştir. Başkan Sedat, dış politikada yegâne otorite olarak hareket ediyordu. Hatta Sedat, tek taraflı olarak dış politika kararlarını belirleme yetkisini kendi tekelinde tuttu. Bu tutumundan ötürü, İsrail ile antlaşmayı kimseye danışmadan imzaladı. Ancak 1973 yılında İsrail'e savaş ilan

ederken, askeri ve siyasi elitler ile istişarede bulunmuştu. Fakat zamanla diğer elitler karşısında gücünü pekiştiren Sedat, savaş sonrası dönemde barış görüşmelerini tek başına sürdürmeyi tercih etti. Devlet Başkanı'nın hâkim konumuna rağmen, yine de Mısır'ın dış politika bürokrasisi, Arap dünyasında en fazla kurumsallaşmış etkili bir kurumdur.

Devlet Başkanı Mübarek ise, kararlarını alırken, kendisine yakın danışmanlarıyla istişarelerde bulunmuştur.

Nasır, Sedat ve Mübarek, yine de üç temel konuda benzerlik sergilemektedir: a) Her üçünün rejimi, askeri elitler ile ittifak ilişkileri içerisindeydi, b) İstihbaratın etkisi çok fazlaydı ve c) demokrasiye karşı nefret besliyorlardı.

Ordu, Mısır toplumunun temel köşe taşlarından birisiydi. İstihbarat birimi de, Mısır toplumunun kontrol altında tutulması için hayati rol oynamaktaydı.

Devlet Başkanı, devletin başıdır. Ulusal Parlamento, yasama yetkisini elinde tutmaktadır. Devlet Başkanı, Parlamento tarafından kabul edilen yasaları veto etme ve Başkan Yardımcısını, Başbakanı ve Bakanları atama yetkisine sahiptir. Başkomutan olan Devlet Başkanı'nın kararları, kanun hükmünde kabul edilmektedir.

Mısır'daki Pan-Arap milliyetçilik, güçlü İslami motiflere sahiptir. Bu milliyetçilik anlayışı, Müslüman Kardeşlerin İslam Birliği'ne köprü olarak hareket etmekteydi. Hıristiyanlara karşı ciddi bir ayrımcılık yapıyordu. Mısır'a hâkim olan anlayış, Nasır'ın Arap sosyalizmi ve militan siyasal İslam'ı içermekteydi.

Sonuç olarak Mısır dış politikası, farklı değerler, devlet başkanlarının algılamaları/ihtirasları ve çevresel koşullar tarafından esaslı bir şekilde belirlenmiştir.

Dış Politikasının İşleyişi

Devlet Başkanı Nasır, Mısır'ın gerçek anlamda bağımsızlığı üzerine güçlü duygulara sahipti. Nasır, Mısır'ın uzun yıllardır Batı emperyalizmi-

nin siyasi olarak doğrudan kontrolü altında kalmasını sona erdirmeyi, Arap-İslam kimliğini yeniden inşa etmeyi ve bağımsız ulusal ekonomik yapının kurulmasını savunmuştur. Arap devlet sisteminde Batı'nın üstünlüğünü ortadan kaldırmaya gayret etmiştir. Bu düşüncesinden ötürü, Bağdat Paktı'na karşı çıkan Nasır, Bağlantısızlık Hareketi'nin bir üyesi oldu ve Arap devletleri arasında müşterek güvenlik arayışlarını destekledi.

Başkan Nasır, Bağdat Paktı'nı, Arap bağımsızlığına ve özerkliğine karşı bir tehdit olarak görüyordu. İsrail'in Gazze'ye saldırısı üzerine, Sovyetler Birliği ile ilişkilerini geliştirdi.

Nasır'a göre Batılı devletler ve İsrail, Arap ülkeleri arasındaki ayrılıkları derinleştirerek, bölge üzerindeki hâkimiyetlerini pekiştirmeye gayret etmektedir ve bu nedenle bu durumu engellemenin yegâne yolu Mısır'ın liderliği altında Arap dünyasının birlikteliği idi. Arap-İslam kimliğine vurgu yapan Nasır'ın Arap Birliği politikasını, İsrail'in saldırıları daha fazla pekiştirmiştir.

Başkan Nasır, bu tür politikalar sayesinde Mısır'ın Arap liderliğinin pekiştiğini düşünüyordu ve bu sayede dünya siyasetinde ülkesinin stratejik ağırlığının arttığını hissediyordu. Bu politikaları için, Nasır, her iki süper güç ile ilişkilerini geliştirdi ve her ikisinden de arzu ettiği askeri ve mali yardımları sağlamaya çalıştı. Ancak Nasır'ın politikaları, Batı yanlısı Arap ülkeleri (Suudi Arabistan gibi) tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Fakat 1967 Savaşı, Mısır'ın kişisel ihtiraslarını bir kenara koymasına neden oldu. 1979 yılında, İsrail ile Camp David Antlaşması imzalayan Mısır, antlaşmanın ardından Arap dünyasında yalnızlaştırılmıştır.

Başkan Sedat, 1967 Savaşında kaybedilen toprakları geri almak için sadece Amerikan yönetiminin İsrail üzerinde zorlayıcı tedbirler alabileceğini düşünüyordu. ABD aynı zamanda Mısır'a ihtiyaç duyduğu ekonomik yardımı sağlayabilirdi. Sedat göreve geldiği zaman, ABD'nin desteğinde barışı sağlamaya ve İsrail'in işgal ettiği topraklardan geri çekilmesi için çözüm bulmaya hazır idi.

Sedat, Suudi Arabistan'ın liderliğindeki muhafazakâr Arap devletleri ile yakın ittifak ilişkileri kurdu. Suudiler, Sovyetler Birliği'ne bağımlılığını azaltmak için Mısır'a petrol yardımı buldu. Pan-Arap politikaları terk eden Sedat, bölge devletleri üzerinde hâkimiyet kurmak yerine, bu devletler ile işbirliği arayışı içerisinde oldu. 1973 yılında Sedat, kaybettiği toprakları geri kazanabilmek için sınırlı bir savaş başlattı. Fakat başarısız oldu. Bunun üzerine ABD'nin önerilerini kabul etmek zorunda kaldı.

Devlet Başkanı Mübarek, Mısır'ı, Arap dünyasına yeniden entegre etmeye gayret etti. Petrol zengini Arap ülkeleri de İran karşısındaki korkuları ve bölgeye yayılan köktendinci hareketler üzerine, Mısır'ı bölgede dengeleyici güç olarak görüyorlardı. 1989 yılında Mısır, yeniden Arap Birliği'nin toplantılarına katılmaya başladı. Irak, Yemen ve Ürdün ile birlikte, Mısır, Arap İşbirliği Konseyi'ni kurdu. Mübarek, Mısır'ı, Arap Dünyasının moderatörü ve dengeleyici unsuru olarak lanse etti.

Mübarek, bütün Arap rejimleri ile iyi ilişkiler kurmaya çalıştı. Muhtemel tehditler olan İsrail ve İran'a karşı caydırıcı unsur olan ve iyi silahlanmış askeri yapısını daha fazla güçlendirdi. Mübarek'e göre, ABD ile stratejik ittifak içerisinde olunması, Mısır'ın uluslararası sistem ile bağlantı kurmasına yardımcı olan unsurdur. ABD'nin ekonomik, askeri ve güvenlik yardımlarına karşılık olarak, Mısır, ABD'nin Arap Dünyasına dâhil olmasında en önemli aracı devlet rolü oynamıştır. Washington'ın yanı sıra, Mübarek, Batı Avrupa ve Sovyetler Birliği ile de ilişkilerini geliştirmeye çalıştı. Irak'a yaptırımlar konusunda, ABD'nin sert çizgisinden Mısır'ı uzak tuttu.

Devlet Başkanı Mübarek, Arap-İsrail çatışmasında, görüşmeler yoluyla çözüm bulunmasını desteklemiştir. İsrail ile yapılan barış antlaşmasına sadık kalan Mübarek, ABD ile yakınlaştı, Arap devletleriyle ilişkilerini geliştirerek, Arap dünyasındaki yalnızlığını sona erdirmeye çalışmıştır. İlmli Arap devletleriyle ilişkilerini geliştirme konusunda başarılı olmuştur.

Devlet Başkanı Muhammed Mursi, dış ilişkilerinde Mısır'ın özgür iradesini yansıtmayı ve

Mısır'daki Pan-Arap milliyetçilik, güçlü İslami motiflere sahiptir. Bu milliyetçilik anlayışı, Müslüman Kardeşlerin İslam Birliği'ne köprü olarak hareket etmekteydi. Hıristiyanlara karşı ciddi bir ayrımcılık yapıyordu. Mısır'a hâkim olan anlayış, Nasır'ın Arap sosyalizmi ve militan siyasi İslam'ı içermekteydi.

böylece daha bağımsız dış politika izlenmesini istemektedir. Hatta bu bağlamda İran'daki Zirve sırasında, Mursi, ABD ve Batılı ülkeleri dışlayan, İslam İşbirliği Teşkilatı bünyesinde Suriye Temas Grubu'nun kurulmasını önermiştir. Diğer devletler ile dostane ilişkilerin geliştirilmesini savunan Mursi, Çin ve İran'ı ziyaret etmiştir. Arap Dünyası ile İslam âlemine, işbirliğine dayalı ilişkilerin geliştirilmesi için katkı yapmaya hazır olan Mısır, İslam devletleri ile diğer devletler arasında karşılıklı anlayışın gelişmesini savunan Medeniyetler Arası Diyalog girişimlerine destek vermektedir. Mısır'ın Arap Dünyası ile Afrika ülkeleri arasında işbirliği merkezi haline gelmesini arzulayan Mursi, Afrika'da ekonomik gelişmenin güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Körfez ülkeleri ile dengeli ilişkilerin kurulmasını, Ortadoğu'nun nükleer silahlardan arındırılmasını ve Birleşmiş Milletler'de reform çabalarını destekleyen Mursi, Amerikan yönetimi ile ilişkilerin geliştirilmesi taraftarıdır. Bunun da iki nedeni vardır. Birincisi, bu ikili ilişkiler sayesinde, bölgede demokratikleşmenin ve istikrarın geliştirilmesi için yoğun çaba harcamayı düşünmektedir. Zaten Mursi, bölgedeki demokratikleşme taleplerini desteklemektedir. İkincisi ise, Mısır, ciddi düzeyde mali yardımlara ve dış yatırımlara ihtiyaç duymaktadır. Amerikalı, Türk, Katar ve Suudi firmalar, Mısır'a yatırım yapma sözü vermişlerdir. ABD, 450 milyon dolar mali yardım sağlama sözü vermiştir. IMF'nin de 6 milyar dolar kredi vermesi beklenmektedir. Fakat yine de Mısır halkı, Amerika karşıtı duygular beslemektedir.

Demokratik, modern ve sivil bir devletin kurulmasını düşünen Mısır yönetimi, hukukun üstün-

lüğünü, demokrasiyi ve insan haklarına saygıyı devletin temel ilkeleri olarak görmektedir. Devletlerarası ilişkilerde karşılıklı saygıyı ve eşitliği benimseyen Mursi, ülkesinin ulusal güvenliğinin içerisine, Afrika, Arap Dünyası, İslam alemi ve diğer bölgeleri de dahil etmektedir.

İsrail-Filistin sorununda, tarafların müzakereler yoluyla soruna çözüm bulması gerektiğini düşünen Mursi, el Fetih ve Hamas arasında arabulucu rolü oynamaya hazırdır. Başkenti Doğu Kudüs olan bağımsız bir Filistin devletinin kurulmasını isteyen Mursi, Suriye'de insanlık dramının bulunduğunu belirterek, çatışmaların bir an önce bitirilmesini arzu etmektedir. Sorunun çözümü konusunda ortaya konulan çabaları destekleyen Mursi, Suriye'ye dışarıdan askeri müdahaleye karşıdır.

ÜRDÜN

Ürdün devlet sınırları, Avrupalı sömürgeci devletler tarafından suni bir şekilde belirlenmiştir. Ürdün'ün sınırları, komşuları ile arasında doğal korunaklı çizgilere/yapılara sahip değildir. Çünkü topraklarının çoğu çöllerden oluşmaktadır. Ürdün, küçük ve göreceli olarak fakir bir ülkedir. Ürdün'de temel olarak iki etnik grup bulunmaktadır: Filistinliler ve Doğu Şeria'da yaşayan Ürdünlüler. Filistinlilerin nüfusu, Ürdünlülerin nüfusunun yarısından fazladır. Lübnan'ın aksine, 1948 yılından bu yana, Ürdün yönetimi, Filistinlilere vatandaşlık hakkı tanımıştır. Ürdünlüler, daha çok resmi kurumlarda, yönetimde, kamuya ait sanayi kuruluşlarında ve askeriye de görevler üstlenmektedir. Filistinliler ise, ağırlıklı olarak özel sektörde faaliyet göstermektedir.

Amerikalı Başkanlar ve yetkililer, Ürdün'ü, radikal Arap rejimlerine ve Komünizme karşı muhafazakâr siper olarak algılamıştır. Aynı zamanda ABD'liler için Ürdün, Arap-İsrail çatışmasında, ölçülü müttefik ülkedir.

Ürdün halkının çok büyük bir kısmı, Arap kökenlidir. Doğu Şeria'daki Ürdünlülerin çoğunluğu, Sünni Müslüman'dır. Az sayıda, Hıristiyan azınlık ülkede yaşamaktadır.

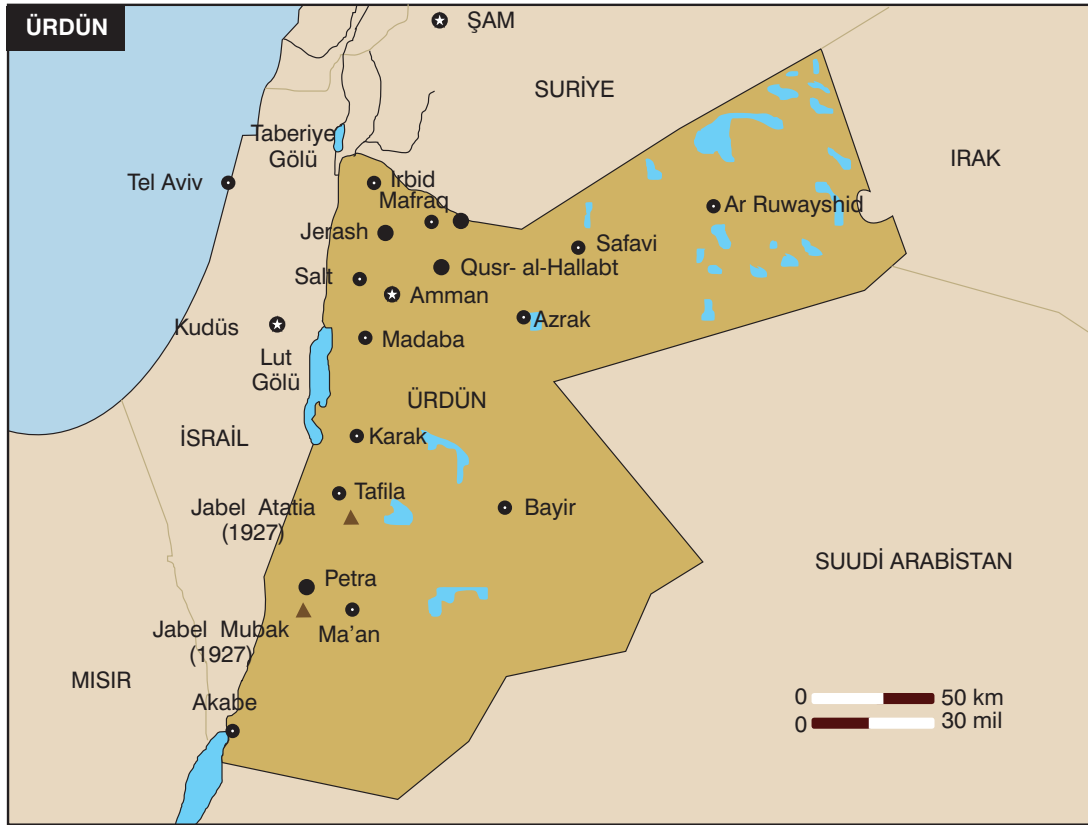
Doğu Şeria, ekonomik anlamda, önemli kaynaklara (sanayi ve madenler gibi) sahiptir. Fakat bu duruma rağmen, Ürdün yönetimi, petrol üreten Arap ülkelerinden mali yardımlar almakta ve yurtdışında çalışan Ürdünlülerin gönderdiği paralara ihtiyaç duymaktadır. 1980'lerde, Ürdün'ün ekonomik kalkınma oranları düşüş göstermiştir. Bu nedenle 1988 yılında Ürdün, Uluslararası Para Fonu ile antlaşma imzalamak zorunda kalmıştır.

Yaşadığı bu sıkıntılardan ötürü, 1990'larda, Ürdün, Körfez ülkeleri ile ilişkilerini geliştirdi ve

bu ülkeler ile ekonomik işbirliğini arttırdı. Aynı zamanda Ürdün yönetimi, ABD ile askeri ve güvenlik alanlarında ilişkilerini geliştirdi ve Amerikan yönetimi ve Avrupa Birliği ile Serbest Ticaret Antlaşmaları imzaladı. 2000 yılında Ürdün, Dünya Ticaret Örgütü'ne üye oldu. Kral Abdullah, ülkesinin ekonomik ve siyasi geleceğinin, güçlü Batılı ülkeler ve kurumlar ile yakın işbirliğine bağlı olduğunu düşünmektedir. Ekonomik kalkınma, Kral Abdullah'ın en önemli politik hedefidir. Bu nedenle Kral Abdullah, Akabe bölgesinde ve civarında, serbest ticaret ve yatırım bölgeleri inşa etti.

Küçük/zayıf ülke olmasından ve Orta Doğu'nun bölge politikasının merkezinde yer almasından ötürü, Ürdün, bölgesel sürtüşmelere ve krizlere karşı açık halde bulunmaktadır. Bu durumundan

ötürü, Ürdün, önceleri Büyük Britanya ve daha sonraları Amerikan yönetimleri ile yakın stratejik ilişkilerini muhafaza etmiştir. Özellikle II. Dünya Savaşından sonra, Ürdün, ABD ile çok yakın ilişkiler kurmuştur. Çünkü Amerikalı Başkanlar ve yetkililer, Ürdün'ü, radikal Arap rejimlerine ve Komünizme karşı muhafazakâr siper olarak algılamıştır. Aynı zamanda ABD'liler için Ürdün, Arap-İsrail çatışmasında, ölçülü müttefik ülkedir.

Diğer bölge devletleri gibi, Ürdün'ün dış politikası, rejimin mevcudiyetinin devam ettirilmesi anlayışına uygun olarak planlanmıştır. Rejimin güvenliği, hem askeri hem de ekonomik unsurlar içermektedir.

Ürdün yönetimi, ülkelerine, "barış yapıcı" rolü uygun görmüştür. Bu role dayanarak, Ürdün, Birleşmiş Milletler Barış Gücü operasyonlarına askeri personel göndererek destek vermiştir. Bölgesel politikada, Ürdün, İsrail ile imzaladığı barış antlaşmasına, halkın tepkisine rağmen, sa-

dık kalmıştır. Ürdün, İsrail ile Filistin Kurtuluş Örgütü arasında barış antlaşmasının imzalanmasını her zaman desteklemiştir. Çünkü Ürdün yönetimi için, Filistin sorunu, Orta Doğu bölgesinde istikrarı tehdit eden en öncelikli sorundur. Bu amaçla, Ürdün yönetimi, ABD, İsrail ve FKÖ arasında arabulucu rolü oynamayı önermiştir.

Ürdün'ün ABD yönetimiyle yakın işbirliği içerisinde olmasını, Ürdün halkı ve muhalif gruplar, sürekli olarak eleştirmektedir. Bu gruplar, İsrail ile yapılan bir antlaşmayı desteklememekte ve bu ülkeyle karşılıklı ilişkilerin normalleştirilmesine karşı çıkmaktadır. Fakat Kral Abdullah, halktan farklı düşünmektedir. Kral Abdullah'a göre, İsrail ile imzalanan antlaşmayı sürdürmek ve güçlü Batılı ülkeler ile yakın müttefiklik ilişkileri içerisinde olmak, rejimin istikrarı, uluslararası ticari ve yatırım ilişkileri ile ekonomik kalkınma için kesinlikle gereklidir. Yine de 2001 yılında ABD'nin Afganistan'a operasyonunu destekleyen Ürdün, 2003 yılında Amerikan yönetiminin Irak'ı işga-

line iç tepkilerden ötürü karşı çıkmıştır. Ancak Ürdün, işgal sonrası Irak'ın yeniden yapılandırılması çalışmalarına iştirak etmiştir.

Ürdün, anayasal krallık rejimine sahiptir. Kral, mutlak olarak egemenlik yetkilerini (otoriteyi) kendi kontrolü altında tutmaktadır. Yürütme organı, Kralın mutlak hâkimiyeti altındadır. Bakanları ve Başbakanı, Kral atamaktadır. Ürdün'ün siyasi hayatında, siyasi partiler güçlü değildir. Çoğunlukla kişilikler ve karizmatik kişiler, siyasi hayatta etkili rol oynamaktadır. Medya, devletin ulusal güvenliğini tehdit etmeyecek yayınlar yapmakla yükümlüdür gibi muğlak ifadeler içeren yasal düzenlemelere uymak zorundadır. Bu durumda, gazeteciler ve diğer medya mensupları, kendi haberlerinde oto-sansür uygulamaktadır.

Sivil toplum kuruluşları ise devlet kurumlarının gözetimi altında faaliyet göstermek zorundadır. Halkın taleplerine rağmen, Ürdün yönetimi, siyasi reformlardan ziyade ekonomik alanda adımlar atmayı tercih etmektedir. Ancak Arap Baharı ile birlikte Ürdün yönetimi, bazı siyasi reformlar için adımlar atmıştır. Yine de demokratikleşmenin, rejimin güvenliğini herhangi bir şekilde tehdit oluşturmamasına onay verilmemektedir.

Sonuç

Diğer Arap ülkelerinde olduğu gibi, Mısır'da da güçlü milliyetçi duygular bulunmaktadır. Bu duygular, dış politikada daha riskli adımların atılmasına neden olabilmektedir. Özellikle Devlet Başkanı Nasır, bu duyguları, kendi rejimini sağlamlaştırmak ve Mısır'ı bölgesel lider haline getirmek için kullanmıştır. Fakat Devlet Başkanları Sedat ve Mübarek, siyasi ve ekonomik sıkıntılardan ötürü, Nasır'ın dış politikasını radikal bir şekilde terk etmişlerdir.

İran ve Türkiye'de olduğu gibi, Mısır, coğrafi konumundan ötürü bölgesinde lider ülke haline gelmek istemiştir. Hatta günümüzde Devlet Başkanı Mursi, benzer bir anlayışı dış politikasında benimsemiştir. Fakat kalabalık nüfusu, ekonomik sıkıntıları ve yetersiz kaynaklarından ötürü, Mısır, istediği şekilde bölgesinde lider ülke haline gelememiştir.

Ayrıca İsrail'e komşu olması, bu ülkeden sürekli olarak tehdit hissetmesine neden olmuştur. Bu nedenle 1979 yılında İsrail ile Camp David Antlaşması'nı Arap Dünyasına rağmen imzalayan Mısır, ABD ile askeri ve ekonomik ilişkilerini günümüze kadar geliştirmiştir.

Mısır'ın kimliğinde, her ne kadar Arap-İslam kimliği bulursa da yine de Nil Vadisi merkezli medeniyeti ve Akdeniz'in kültürüyle olan etkileşimi, Mısır'ı, Arap Dünyasından ayırmaktadır. Bu nedenle Mısır, tam olarak Arap Birliği fikrine gönülden destek vermemiştir.

Mısır, bölgedeki diğer ülkeler gibi, otoriter rejim ile yönetilmektedir. Bu nedenle Devlet Başkanlarının kişilik özellikleri, dış politikanın temel belirleyicileridir.

Devlet Başkanı Mursi, günümüzde daha bağımsız dış politika gütmeyi arzulamaktadır. Ancak yine de yukarıda ifade ettiğimiz gibi, dış ve iç unsurların etkisi nedeniyle, Mursi, geçmiş yönetimlerden radikal şekilde farklılık gösteren dış politika güdememektedir.

Ürdün, zayıf ülke olmasından ötürü, Batılı ülkeler ile işbirliğine dayalı dış politika gütmek zorunda kalmıştır. Çünkü Ürdün bölgedeki çatışmaların yakınında yer almaktadır. Bu nedenle Ürdün yönetimi, Batılı ülkeler ile işbirliği içerisinde olmayı, ülkenin ekonomik ve siyasi istikrarı için elzem görmektedir.

DİPNOTLAR

- 1 Yazar bu makalede Mısır'ın eski anayasa metnini esas almıştır.